ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئۇيغۇر ئاكادېمىيسى
كۈچ ـ قۇۋۋەت بىلىمدىندۇر، سائادەت ئىلىمدىندۇر.
Güç - Kuvvet Bilimdendir, Saadet İlimdendir.

«ئەسىردىن ھالقىغان بىر كۈن» ناملىق رومانىدىن تۆغۈلغان ھېسلار

يوللىغۇچى: ئاكادېمىيە يوللانغان ۋاقتى: 2016- يىل 29- ئىيۇن ئورنى: ئومۇمى، ئەدەبىيات گۈلزارى

ULY gha aylandurup körüsh USY gha aylandurup körüsh UEY gha aylandurup körüsh

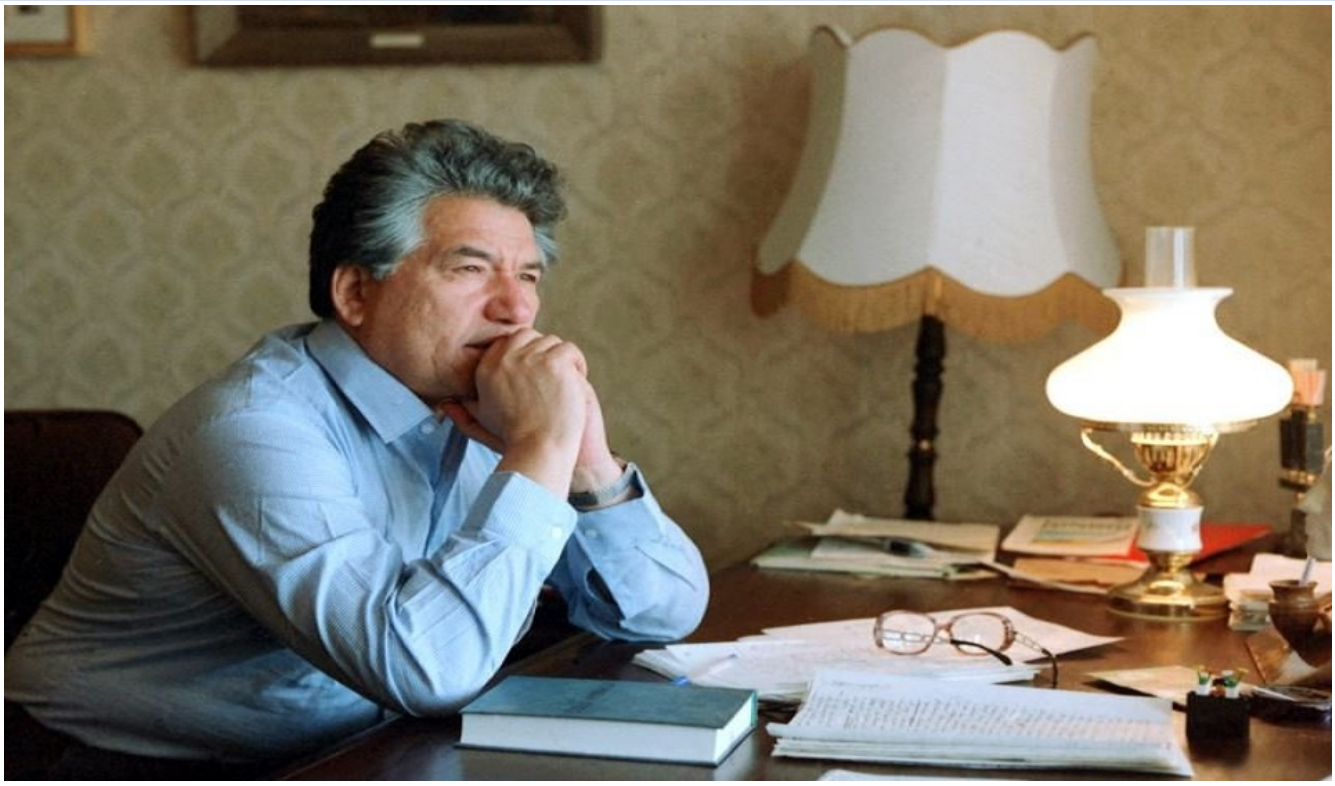

ھەببۇللا ئابلىمىت (گېرمانىيە)

يازغۇچى چىڭغىز ئايتماتوۋ (1928.12.12 – 2008.6.10) قىرغىز خەلقىنىڭ داڭلىق يازغۇچىسى، داڭلىق ژۇرنالىس ، تەرجىمان ۋە مەشھۇر سىياسەتچىسى ئىدى. چىڭغىز ئايتماتوۋ يالغۇز قىرغىز خەلقىنىڭلا ئەمەس بەلكى ئۇ پۈتۈن تۈرك، جۈملىدىن دۇنيا خەلقىنىڭ داڭلىق ئەدەبىياتچىسىدۇر.

تۈرك تىلىدىكى تەرجىمىسى "گۈن ئولۇر ئاسرا بەدەل" ، ئۇيغۇرچە "ئەسىردىن ھالقىغان بىر كۈن" ناملىق رومان ،چىڭىز ئايتماتوۋنىڭ ۋەكىل خاراكتېرلىك ئەسەرلىرىدىن بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

يازغۇچى بۇ ئەسىرىدە پارچە-پارچە ۋەقەلىكلەر، مەسەللەر ۋە ئەفسانىلارنى، ئاجايىپ ساپ ئاشىق ھېكايىلىرىنى، ماھىرلىق بىلەن بىر-بىرىگە باغلاپ، يۇقۇرى بەدئىي ماھارەت ۋە مۇختەشەم بىر ئەدەبىي تەپەككۇرنىڭ كۆچى بىلەن ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز ئۆستىدىن ئويلىنىشقا مەجبۇر قىلىدىغان تراگېدىيەلىك ۋەقەلەرنى تەسۋىرلەيدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاپتور ئۆمۈتسىز بىر جان تالىسسىم ئەمەس، بەلكى قۇللۇق ئىدىيەگە قارشى بىر مەيدان جەڭ ئىلان قىلىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ : " ئەركىن ياشاپ كۆنگەن ئىنسانلار، قۇل بولۇپ ياشاشقا كۆنەلمەيدۇ!"

رومانىنىڭ باش قەھرىمانى يەدىگەي جان گەلدىن بولسا ئۇرۇش مەيداندىن قايتقاندىن كېيىن، كازاق يېزىلىرىدىكى بىر كىچىك پويىز ئىستانسىدا ئىشلەشكە باشلايدۇ. بۇ يەردە ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرى، شۇنىڭدەك ئۆزاق ئۆتمۈشكە مۇناسىۋەتلىك بولغان ۋەقەلەر، ھەقىقەتەن بىر سىياسى تۈزۈمنىڭ گۇمۇرلەپ ئۆرۈلۈۋاتقانلىغىنىڭ بىشارىتىنى بېرىدۇ. ئايتماتوۋ قىچىپ قۇتۇلغۇنى بولمايدىغان بۇ يېمىرلىشنى، ئۆز ئەسەرلىرى ئارقىلىق تېزلاندۇرغان ئاۋانگارت يازغۇچىلارنىڭ بىرىدۇر.

ئەسەرنىڭ باش قەھرىمانى يەدىگەي بولسا پىنسىيەگە چىققان، ئۆزۈن يىللار بىرگە ئىشلىگەن سەپدىشى قازان گاپنىڭ ۋاپات بولغانلىغىدىن قاتتىق قايغۇرىدۇ ۋە قازان گاپنىڭ جنازىسىنى قازاقلارنىڭ نايمان قەبىلىسىنىڭ قەبرىستانلىغىغا قويۇش مەخسىتىدە يولغا چىقىدۇ . مانا مۇشۇ سەپەردە ئۆزى ۋە مىللىتىنىڭ ئۆتمۈشىنى، ئاچچىق-تاتلىق ئويلارغا سالىدىغان ۋەقەلەرنى، ئەتراپىدىكىلەر بىلەن قوشۇپ، بىر-بىرلەپ كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ. مانا مۇشۇ كۈن "ئەسىردىن ھالقىغان بىر كۈن" بولىدۇ .

يەدىگەي ئۆز يېقىنى قازان گاپنىڭ جنازىسىنى ئۆز يىرىدىن 30 كم يىراق بولغان نايمانلار قەۋرىستانلىغىغا قويۇشنى قارار قىلغاندا. ۋاپات بولغۇچى قازان گاپنىڭ ئۆز ئوغلى سابىتجان شەھەردىن سان-ئۆزەك پويىز ئىستانسىغا كىلىدۇ. ئۇ ھۆددى دادىسىنىڭ ئۆلۈم جنازىسىگە ئەمەس بەلكى دادىسىنى، دەرھال ئۆدۈل كەلگەن بىر ئازگالغا كۆمۈپتېپلا، بۇ ئىشتىن دەرھال قۇتۇلۇش ۋە بۇ يەردىن دەرھال كېتىشنى ئويلىغاندەك سۆز –ھەركەتتە بولىدۇ.

ھەيىنىڭ پىلانىغا قارشى چىقىپ: " نىمە ئۈچۈن ئۇ شۇنچە ئۆزاق يەردىكى ئانا بەيىت مازارلىغىغا بارىمىز؟ مۇشۇ سان ئۆزەك بېكىتىدە بىر ئۆلۈكنى كۆمگىدەك يەرمۇ ؟ بىكەتتىكى تۆمۈر يولنىڭ بويىدىكى بىر دۆڭلۈككە كۆمۈۋەتسەكلا بولمىدىمۇ. مۇشۇنداق بولغاندا بۇ قىرى، بىر ئۆمۈر ئىشلىگەن بۇ يەردە، پويىزلارنىڭ تاراقلىغان

ئاۋازلىرىنى ئاڭلاپ، ھۆزۈرلىنىپ ياتمامدۇ. ئىنسان ئۆلىدۇ، دەرھال كۆمىلىدىغۇ" دەيدۇ ۋە نىمە ئۈچۈن ۋاقىت ئىسراپ قىلىدىغانلىغىنى، كۆمۈلىدىغان يەرنىڭ، مۇھىملىغىنىڭ نىمە ئەھمىيىتى بارلىغىنى ۋە دەرھال كىتىشنىڭ لازىملىغىنى ئىزھارلايدۇ.

بۇ شەھەردىن كەلگەن بالا ئۈچۈن، ئۆمۈرىبويى ئۆزىنى چوڭ شەھەرلەردە ئوقۇتۇش ئۈچۈن، كېچە-كۈندۈز ماشۇ بورانلىق پويىز ئىستانىسىدا ئىشلىگەن دادىسىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ ھېچقانداق بىر ئەھمىيىتى يوقتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن نايمانلار مازارلىغىنىڭمۇ ھېچقانداق بىر ئەھمىيىتى يوقتى. دەرھال ئىشنى پۈتتۈرۈپ، بۇ ئىشتىن قوتۇلۇشنىلا ئويلايتى. مانا مۇشۇ ئىشلارنى كۆرۈپ تۇرغان يەدىگەي ئۆز ئىچىدە بۇنداق ئويلايتى:

نىمە ھاللارغا كىلىپ قالدى بۇ نەسىل؟ پۈتۈن نەرسىلەر ئەتىۋارلىق، ئەمما ئۆلۈملا ئۇنداق ئەمەسما؟ ئەگەر ئۆلۈمنىڭ يېڭى ئەۋلاتلار ئۈچۈن ھېچقانداق بىر ئەھمىيىتى بولمىسا، ياشاشنىڭمۇ شۇنداق ئەھمىيىتى يوقتۇر، ئۇنداقتا بۇ ئىنسانلار نىمە ئۈچۈن ۋە قانداق ياشايدۇ؟".

يەدىگەي مىيىتنى يۇيۇپ-تاراپ، يەرلىككە تەييارلىق قىلىپ، ئەتىسى تاڭ سەھەردىلا نايمانلار قەبرىستانلىغىغا يولغا چىقىش ئۈچۈن جىددىلىشۋاتسا، مىيىتنىڭ ئوغلى سابىتجان ئاددىي بىر دۇئا قىلىپ، مۇسىبەت ئىچىدە ئولتۇرۇشنىڭ ئورنىغا، بىر خوشنىسىنىڭ ئۆيىدە ھاراق ئىچىپ، ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوقتەك، بەھوزۇر سورۇن قۇرۇپ ئولتۇرىدۇ. بۇنى كۆرگەن يەدىگەي قاتتىق ئەپسۇسلانغان ھالدا«ئاتىمىش يىللىق سوۋېت ئىتىپاقىنىڭ باشقۇرىشىدا قىلىپ، بۇ يېڭى ئەۋلاتلار دۇئا قىلىشنىڭ ئورنىغا ھاراق ئىچىشنى ئۆگەنىدى، ئاللاھنىڭ بارلىغىغمۇ ئىشەنمەس بولدى" دەيدۇ.

يەدىگەي يەنە مۇنداق چۈشەنچىلەردە بولىدۇ: « ئىنسان قەلبىدە، باشلىنىش بىلەن ئاخىرلىشىشتىكى، ھايات بىلەن ئۆلۈم ئارىسىدىكى قارمۇ-قارشىلىقنى بىر-بىرىگە ماسلاشتۇرىدىغان، پەقەت ۋە پەقەتلا بىرگە كۆرۈنمەيدىغان ئاللاھ ئىدى. دۇئالار مانا مۇشۇنىڭ ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقىچە بولغاندا تەڭرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغىنى بولمايدۇ. تەڭرىنىڭ بارلىغىنى ھېس قىلالمايسەن. نىمە ئۈچۈن يارىتىپ، نىمە ئۈچۈن ئۆلتۈرىدىغانلىغىنى سورالمايسەنكى! دۇنياغا ئىنسانلار كەلدى، كەلگەندىكىن مۇشۇنداق ياشايدۇ، بەك رازى بولمىسىمۇ ئۆز قەدىرىگە شۈكرە قىلىپ، تەڭرىدىن مەدەت ئالىدۇ. دۇئالار بارلىقتا كەلگەندىن بىرى ھېچ ئۆزگەرمىدى، داۋاملىق ئوخشاش سۆزلەرنى تەكرارلايدۇ، بۇ دۇئالارنىڭ شۇنىڭ ئۈچۈن، يۇز يىللاردىن بىرى ئالتۇن نوكچىلاردەك پاللىداپ كىلىۋاتىدۇ. داۋاملىق ئۆلۈكلەرنىڭ ، قەۋرىلەرنىڭ باشلىرىدا تۇرۇپ، ئوقۇلۇشى بىر ئۆرپە-ئادەت بولۇپ كىلىۋاتىدۇ. ئادەت داۋاملىق مۇشۇنداق قالىدۇ. ئىنسان داۋاملىق بىشغا بىر بالا-قازا كەلگەندىلا ئاللاھنى ئاغزىغا ئالىدۇ. ئاللاھتىن يارىدەم سورايدۇ. ئاللاھقا ئىشەنمىگەن ئىنسانلارنىڭ بىشغا بالا-قازا كەلمىگىچە ئاللاھنى ئويلىمايدۇ. لېكىنزە يېڭى بىر نەسلىنىڭ ۋەكىلى بولغان سابىتجان بولسا، ئۆز دادىسىنىڭ ئۆلۈمىگىمۇ ئۆكۈنمەيۋاتىدۇ، دادىسىدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلغانلىغى ئۈچۈن ياش تۆكمەيۋاتىدۇ"

يەدىگەي ئۆز يىقىنىنىڭ جىنازىسىنى نايمانلارنىڭ مۇقەددەس قەۋرىستانلىغا ئېلىپ كېتىپ بارغاندا، ئۇ يەرلەردە بىر راكىتا بازىسىنىڭ قۇرۇلغانلىغىنى كۆردىدۇ ۋە بۇ يەرلەرگە جىنازىنى قويۇشقا رۇخسەت قىلمايدۇ.

يەدىگەي ئۆز ئانا تىلىنىمۇ بىلمەيدىغان ئەسكەر قاراۋۇلغا ئۆكۈنگەن ھالدا مۇنداق دەيدۇ: " بۇ يەرلەر بىزنىڭ زېمىنمىز، بۇ يەر بىزنىڭ مازارلىغىمىز. بىزنىڭ ئۆزىمىزنىڭ مازارلىغى بۇ يەرلەر. بىز ساڭا-ئۆزەك ئىنسانلىرىنىڭ جىنازىسىنى بۇ يەرلەرگە قويۇش ھەققىمىز بار. بۇرۇندىن-بۇرىنسىدا نايمان ئانا مانا مۇشۇ يەرلەرگە كۆمۈلگەن. ئۇ زامانلاردا ھېچكىمىمۇ ئويلاپ باقمىغان ئىدى، شۇنداق بىر كۈنلەر كېلىپ، بۇ يەرگە باشقىلارنىڭ ،چەكلەنگەن ھەربى رايۇن قۇرۇپ، ئىگەنلۇلىشنى". يەدىگەي، سابىتجاننىڭ قارشى چىقماي جىم تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ " مانكۇرت سەن، سەن بىر مانكۇرت! ھەقىقەتەن مانكۇرت سەن! بۇ ئىشنى كۆرۈپ تۇرۇپ، قابۇل كۆرمەيتىڭ، بۇ ناھەقچىلىقتا كۆز يۇمماپتىڭ، بويۇن ئەگمەيتىڭ" دەيدۇ. ۋە ئۇزاق ئۆتمۈشتىكى نايمان ئانىنىڭ رۇيايەتلىرىنى ئەسكە ئېلىپ "ماركۇرت" لىقىنىڭ زادى نىمە ئىكەنلىگىنى شەھىرلەيدۇ.

نايمان ئانا رۇيايىتى:

ئانا بېيىت مازارلىغىدا نايمان ئانىنىڭ مۇبارەك جەسىدى ۋە ئۇنىڭ پارلاق مۇقەددەس رۇھى بار ئىدى. بۇ مۇنداق بىر رۇيايەتتىن كەلگەن ئىدى. بۇرۇنىنىڭ بۇرىنسىدا سان-ئۆزەك كەنتىنىڭ ئەتراپى كەتكەن ياپ-يېشىل يايلاق بولۇپ، بۇ گۈزەل ماكاندا قازاق خەلقى چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئۆز ھاياتلىرىنى داۋاملاشتۇراتتى. خوشنا رايۇندا جۇئان-جۇئان دېگەن بىر مىللەت بولۇپ، بۇلار داۋاملىق قازاق خەلقى بىلەن ئۇرۇش-جىدەل قىلىپ، قازاق چارۋىچىلىرىنىڭ مال-ۋارانلىرىنى بۇلاپ، ئۇرۇش قوزغايتى. بۇ ئۇرۇشلاردا بىردە قازاقلار غەلبە قىلسا، بىردە جۇئان-جۇئانلار غەلبە قىلاتتى. كېيىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ياپ-يېشىل ئوتلاقلار، ھۆل-يېغىننىڭ ئازلىغى، ھەر- خىل تەبىي ئاپەتلەر تۈپەيلىدىن قۇرۇپ، چۆللىششكە باشلىغان ئىدى. بۇنىڭ بىلەن جۇئان-جۇئانلار تەرەپ-تەرەپكە كۆچۈپ كەتتى. بۇلارنىڭ بىر قىسمى ۋولگا دەريا بويىلىرىغا كۆچۈپ كىتىپ، ئۇ يەردىكى خەلىقلەر بىلەن ئاتىسمىلاسىيە بولۇپ، يوقۇلۇپ كەتكەن ئىدى. لىكىن قازاقلار داۋاملىق بۇ يەرلەردىن ھېچ ئايرىلماي، قۇدۇق قىزىپ، سۇ چىقىرىپ، تا ھازىرغىچە ياشاپ كىلىۋاتاتتى.

ئۇ زامانلاردا جۇئان-جۇئانلار قازاقلاردىن ئالغان ئەسىرلەرگە ۋەھشىلەرچە زۇلۇم قىلاتتىكەن. قازاقلاردىن ئەسىر ئالغان قاۋۇل بېگىتلەرگە يۈرگۈزىدىغان جازا شۇنچىلىك ۋەھشى بولۇدىكەن. ئۇلارنىڭ كاللىسىدىكى پۈتۈن خاتىرلىرىنى يۇيۇتتىدىكەن. ئاندىن نىمە قىل دىسە شۇنى قىلىدىغان مانكۇرتقا ئايلاندۇرۇتتىدىكەن.

ئۇلار ئالغان ئەسىرنىڭ، بىشدىكى چاچلىرىنى بىر-بىرلەپ، تۇپ يىلتىزىدىن يۇلۇپ ئالىدىكەن ۋە تۆگىنى سويۇپ، ئۇنىڭ بويۇن قىسمىنىڭ تېرىسىنى ئىلىپ، ئەسىرنىڭ قىپ-قىزىل قانغا بويالغان بىشغا يېپىشتۇرىدىكەن. بۇ ئىسسىق تۆگە تېرىسى ئەسىرنىڭ بىشغا شۇنچىلىك يېپىشىدىكى بۇنى ئاجىرتىش مۇمكىن ئەمەسكەن. ئۇلار ئەسىرنىڭ بىشغا تېررىنى يېمىشتۇرغاندىن كېيىن ئەسەرنىنىڭ پۈت-قولىنى چىڭ باغلاپ، بويىنغا تاقاق تاقاپ، چۆللۈك يەرگە ئاپىرىپ 5-6 كۈن تاشلاپ قويۇدىكەن. ئىسسىق قۇياشنىڭ نۇرى ئاستىدا ئەسىرنىڭ بىشدىكى تېرە قۇرۇپ كاۋىچۈكتەك بولۇپ كىتىدىكەن.

تېرە قۇرغانسىرى باشنى شۇنچىلىك قاتتىق سقىدىكەن ۋە بېشىدىن ئۇنۇپ چىققان چاچ يۇقۇرغا ئۆسەلمەي، باشنىڭ ئىچ قىسمىغا ئۆسۈپ ئىنسانىنىڭ مىڭىسغا سانچىلىپ، شۇنچىلىك ئاغرىيدىكەنكى بۇ ئاغرىقتا چىدىمىغان ئەسىرلەرنىڭ كۆپلىرى ئۆلۈپ كىتىدىكەن. ساق قالغانلىرى بولسا ئۆتمۈشىدىكى خاتىرلىرىنىڭ ھەممىسىنى يوقۇتىدىكەن. پەقەت خوجايىنىنىڭ دېگىنىنى قىلىدىغان بىر مانكۇرتقا ئايلىنىدىكەن. بۇ مانكۇرتلار جۇئان-جۇئانلار ئۈچۈن شۇنچىلىك قىممەتلىك ھىساپلىنىدىكەن.

بىرلىرى بىرە مانكۇرتنى ئۆلتۈرۈپ قويسا، بىر ئىنسان ئۆلتۈرگەن ھەقنىڭ 3 ھەسىسىنى تۆلەيدىكەن. بىر مانكۇرت ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى، قايسى سويدىن، قايسى قەبىلىدىن كەلگەنلىگىنى، ئانىسىنىڭ، دادىسىنىڭ ، ياش-ئۆسمۈرلىك دەۋرلىرىنى ھېچ بىلمەيدىكەن ھەتتا ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىگىنىمۇ تۇيمايدىكەن. پەقەت بىلىش ئىقتىدارى بولمىغانلىغى ئۈچۈن، خوجايىنى نىمە دىسە شۇنى قىلىپ، خوجايىنىنىڭ پۈتۈن ئارزۇ-ئىستەكلىرىنى ئورۇنلاشنىلا بىلىدىكەن. ئاغزى بار تىلى يوق، ئىتائەتلىك بىر ھايۋاندىن ھېچ بىر پەرقى يوق، قىچىپ قۇتۇلۇشنىمۇ بىلمەيدىغان، خوجايىنى ھېچ ئەنسىرمەيدىغان بىر قۇلغا ئايلىنىدىكەن.

قۇلدار ئۈچۈن ئەڭ چوڭ خەتەر قۇلنىڭ خوجايىنغا قارشى چىقىشى بولۇپ ھېساپلانسىمۇ، ئەمما مانكۇرت ئىسيانىنى، ئىتائەتسىزلىكنى ھېچ بىلمەيدىغان، ئويلاپمۇ قويمايدىغان بىر بارلىق ھېساپلىنىدىكەن. خوجايىنغا ئىتتىنمۇ بەتتەر سادىق، ئۇنىڭ سۆزىدىن زىنھار چىقمايدىغان، خوجايىنىدىن باشقىلارنىڭ گېپىنى زىنھار ئاڭلىمايدىغان، پەقەتلا قورستى ئاچسا، قوستىنى تويغۇزىشنىلا بىلىدىغان بىر مەۋجۇتلۇق بولۇپ ھېساپلىنىدىكەن.

بۇ مانكۇرتلار خوجايىنلىرى ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر، ئەڭ رەزىل ۋە سەۋرى تەلەپ قىلىدىغان ئىشلارنى بىجا كەلتۈرىدىكەن. ساڭا-ئۆزەك چۆللىرىنىڭ ئىسسىقىدا، بۇ يەرلەردىكى ئويمانلىقلاردا باقىدىغان تۆگىلەرنى پەقەتلا مانكۇرتلارلا بقىپ، ھۆددىسىدىن چىقالايدىكەن. بۇ مانكۇرتلارغا يەيدىغان-ئىچىدىغان، كىيىم-كېچىگىنى بەرسىلا ئىسسىقنى ئىسسىق دېمەي، بورانىنى بوران دېمەي پادا باقىدىكەن. بۇلار ئۆچۈن مۇھىم بولغان نەرسە پەقەتلا خوجايىننى رازى قىلىشلا ئىكەن.

دېمەك جۇئان-جۇئانلار مانا مۇشۇنداق ئىنسانىيەت ئالىمىدىكى ئەڭ ۋەھشى ئۆسۈللار ئارقىلىق، ئەسىرلەرنى مانكۇرتقا ئايلاندۇرۇپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ئەڭ رەزىل جىنايەتنى ئىشلىگەن ئىكەن.

مانا مۇشۇ ئانا بېيىت مازارلىغىدا ياتقان نايمان ئانىنىڭ ئوغلى، بىر قىتىملىق جەڭدە بەختكە قارشى جۇئان-جۇئانلارغا ئەسىرگە چۈشۈپ قالىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ رەزىل زىيانكەشلىگىگە ئۇچراپ بىر مانكۇرتقا ئايلىنىپ قالىدۇ. بىر كۈنى بىر توپ ئۇيغۇر سودىگەرلەر ئاشۇ چۆللۈكتىن ئۆتۈپ كىتىۋاتىپ، بىر پادا بقىۋاتقان مانكۇرتنى ئۇچرىتىدۇ ۋە بۇ ۋەقەنى نايمان ئانىغا سۆزلەپ بېرىدۇ. نايمان ئانا يىللاردىن بىرى ئۆز يۇرۇقى پارىسىنىڭ ئىز-دېرىگىنى ئالالماي، كېچە-كۈندۈز ئۆز ئوغلىنىڭ ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن [illegible] دۇئا قىلىپ كىلىۋاتقان ئىدى. بۇ مانكۇرتنىڭ خەۋىرىنى ئالغاندىن كېيىن بەلكى ئۇ مىنىڭ ئوغلۇم بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلاپ، ئۆز ئوغلىنى جۇئان-جۇئانلارنىڭ [illegible]لىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن تاڭ سەھەردە بىشغا ئاپ-پاق رومالنى ئارتىپ، ئۆز تۆگىسىگە يەيدىغان-ئىچىدىغاننى يۈكلەپ يولغا چىقىدۇ. ئىككى كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن، يېراقتىن بىرسىنىڭ تۆگە بقىۋاتقانلىغىنى كۆرۈدۇ ۋە ئۇ مىنىڭ ئوغلۇم بولۇشى مۇمكىن دەپ شۇ تەرەپكە تۆگىسىنى چاپتۇرىدۇ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئىسىم ۋە قىلىمازمىلا ئامىرى

نايمان ئانا بىشىغا شەپكىسىنى باشتۇرۇپ كىيۋالغان پادىچىنى كۆرۈپلا ئۆز ئوغلى ئىكەنلىگىنى جەزىملەشتۇرىدۇ. ئۇنىڭ يىنىغا كىلىپ، ھۆر-ھۆر يىغلاپ تۇرۇپ، "ئوغلۇم! ئوغلۇم. بالام مەن كەلدىم! ھەر يەردە يىلاردىن بىرى سىنى ئىزدىدىم، مەن سىنىڭ ئاناڭ !" دەيدۇ. پادىچى مانكۇرت ئۆز ئانىسىغا پاقىراپ، ھاڭۋىقىپ قاراپلا تۇرىدۇ. نايمان ئانا ئوغلۇنىڭ يۇزلىرىنى تېترەپ تۇرغان ئالقانلىرى بىلەن سىلايتى ۋە "ئاتىڭنى خاتىرلا! كىم ئولدۇغۇڭنى خاتىرلا! سىنىڭ ئاتىڭ جولامان، داداڭنىڭ ئاتى دۆنەنباي! دۆنەنباي!" دەپ ئۆز ئوغلۇنىڭ خاتىرىسىنى ئەسلىگە كەلتۇرۇش ئۈچۈن چارپىشاتتى. ئەمما مانكۇرت ھېچنىمىنى ئاڭلىيالمىغان ئىدى.

"ۋاھ ئوغلۇم، نىمە قىلدى ساڭا!" دەپ، ئانانىڭ كالپۇكلىرى ئاچچىق ئۆكۈنىش ۋە ھەسرەتتىن تىترەتتى؛ ئۆزىنى تۇتالماي ھۆر-ھۆر يىغلايتى.

"بىر ئىنساننىڭ قول ئىلكىدىكى مال-مۈلكىنى، پۈتۈن بايلىغىنى ھەتتا ھاياتىنىمۇ ئالسا بولىدىغۇ، ئەمما ئىنساننىڭ ئەقلىنى ئېلىشتەك بىر جىنايەتنى قانداقمۇ قىلىدۇ؟ ئەي رىسقىنى بەرگەن تەڭرى! ئەگەر سەن بار بولساڭ، ئىنسانلارنىڭ ئەقلىگە مۇنداق بىر رەزىل ئىشنى قانداقمۇ سالىسەن! يەر يۈزىدە بۇندىن باشقا زۇلۇم، ئەسكىلىك ئازمىتى كاشكى!" مۇشۇ سۆزلەرنى دىگەن نايمان ئانا ياشلىق كۆزلىرىنى ئۆز يۇرەك-پارىسىنىڭ ئۇستىدىن ھېچ ئايرىمايتى.

نايمان ئانا ئوغلۇنىڭ خاتىرىسىن ئەسلىگە كەلتۇرۇشتىن ھېچ ۋاز كەچمەيتى، ئۇ ئوغلۇغا قايتا –قايتا سۆزلەش ئارقىلىق ئۇنۇمگە ئىرىشمەكچى بولدى.

"سىنىڭ ئاتىڭ جولاماندىر، داداڭنىڭ ئىسمى دۆنەنباي ئىدى. خاتىرلاۋاتامسەن؟ كىچىگىڭدە ئوقيا ئىتىشنى، ئۇ ساڭا ئۈگەتكەن ئىدى. مەن بولسام سىنىڭ ئاناڭ.سەن مىنىڭ ئوغلۇم. سەن بولساڭ نايمانلار قەبىلىسىدىن، چۈشۈنۋاتامسەن؟ سەن بىر نايمانسەن!".

"سەن بۇ يەرلەرگە كەلمەستىن بۇرۇن نىمە ئىشلار بولدى؟"

مانكۇرت: "ھېچ ئىش بولمىدى."

ئانا: ,,كېچەمىتى، كۈندۈزمىتى؟"

مانكۇرت: ,,ھېچنىمە ئەمەس."

ئانا: ,,كىملەر بىلەن سۆزلىشىشنى خالايتىڭ؟"

مانكۇرت ئاسمانغا قاراپ تۇرۇپ بۇنداق دىدى :"مەن ئاي بىلەن سۆزلىشىشنى خالايمەن.، مەن ھەر كۈنى ئايغا قارايمەن، ئايمۇ ماڭا قارايدۇ، بىر-بىرىمىزنى ئاڭلىيالمايمىز، ئەمما شۇنى بىلىمەنكى، ئۇ يەردە ئولتۇرغان بىرسى بار"

ئانا ھاياجانلانغان ھالدا:" يەنە باشقا نىمىنى خالايسەن؟"

مانكۇرت:" خوجايىمنىڭكىدەك چېچىمنىڭ بولۇشىنى ئويلايمەن".

نايمان ئانا قولىنى ئاستا مانمكۇرتنىڭ بېشىغا ئۇزۇتۇپ:" ئۇلار سىنىڭ بېشىڭغا نىمە قىلغانلىغىنى كۆرۈپ باقاي" دىدى. مانكۇرت ۋۇركىگەن ھالدا دەرھال بىشىنى تارتتى ۋە شەپكىسىنى قولى بىلەن چىڭ باسۇرۇپ تۇرۇپ، يۇزىنى تەتۇر قىلىۋالدى. نايمان ئانا شۇ چاغدا ئۇنىڭ بېشى توغرۇلۇق ھېچ گەپ قىلماسلىقنىڭ لازىملىغىنى چۈشەندى. دەل ماشۇ چاغدا ئۇزاقتىن بىر ئادەمنىڭ تۆگىگە مىنىپ كىلىۋاتقانلىغى كۆرۈندى. نايمان ئانا دەرھال ,,كىم بۇ كىلىۋاتقان ؟" دەپ سورىدى. مانكۇرت: ,,ماڭا تاماق ئەكىلىۋاتىدۇ". نايمان ئانا بىر ئاز ھودۇقتى. بۇنداق بىر چاغدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان جۇئان-جۇئانغا كۆرۈلمەسلىك ئۈچۈن دەرھال تۆگىسىگە مىنىپ بۇ يەردىن ئۇزاقلاشماقچى بولدى ۋە ,,سەن ئۇنىڭغا بىر نىمە دىمە، مەن يەنە كىلىمەن ئوغلۇم" دەپ تۆگىسىنى مىنىپ ماڭدى. ئوغلى ھېچ جاۋاپ بەرمىدى، ھېچ بىر ئىش بولمىغاندەك، بۇ بولۇپ ئۆتكەنلەر ئۇنىڭ خېيالىغىمۇ كىرىپ چىقمىدى. ئەمما جۇئان-جۇئان بولسا نايمان ئاننى كۆرۈپ قالغان ئىدى. شۇڭا ئۇ دەرھال نايمان ئاننىڭ ئارقىسىدىن قوغلىغان بولسىمۇ نايمان ئانا ئاللا قاچان كۆزدىن غايىپ بولغان ئىدى. جۇئان-جۇئان مانكۇرتتىن، كەلگەن كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى سورىغان بولسىمۇ لىكىن مانكۇرتتىن قانائەتلەڭىدەك جاۋاپ ئالالمىدى.

جۇئان-جۇئان مانكۇرتنىڭ قولىغا بىر ئوقيانى تۇتقۇزۇپ:"ئەگەر يەنە كەلسە ئۇنى ئۆلتۇر" دىدى ۋە ئەكەلگەن تاماقلارنى تاشلاپ قويۇپ كىتىپ قالدى. ئەرتىسى كۈنى تاڭ سۇزۇلۇش بىلەنلا نايمان ئانا ئۆز ئوغلىنى بۇ يەردى دەرھال قۇتۇلدۇرۇپ، ئىلىپ كىتىش ئۈچۈن يەنە كەلدى. لىكىن يىراقتىن كىلىۋاتقان ئاننى كۆرگەن مانكۇرت بىر توپ تۆگىلەرنىڭ ئارىسىنغا مۆكۈنۈپ، ئانىسىنىڭ دەل كۆكسىنى نىشانغا ئىلىپ ئولتۇردى.

ئانا ئوغلى تەرەپكە كىلىۋىتىپ، ئۇيقۇسىز، چارچىغان كۆزلىرى بىلەن ئوغلىنى ئەتراپتىن ئىزدىدى ۋە ,,ئوغلۇم، جىنىم ئوغلۇم! مەن ئاناڭ يەنە كەلدىم، سىنى ئىلىپ كەتكىنى كەلدىم، ھەرگىز قۇرقما! مەن سىنى قۇتۇلدۇرىمەن، مەن سىنى بۇ قۇللۇقتىن ئازات قىلىمەن! سىنى ئۆز يۇرتىڭغا ئىلىپ كىتىمەن" لىكىن مىڭ ئەپسۇسلىنارلىقى ئاننىڭ نىمە دەۋاتقانلىقى مانكۇرتنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى، ئەس- خىيالى ئۇنى بىر ئوق بىلەن ئىتىپ ئۆلتۇرۇپ، خوجايىنىنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىشلا ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆز ئانىسىنى نىشانغا ئىلىپ ئوقيانىڭ كېرەچىنى بار كۈچى بىلەن تارتىپ، ئۆز مەھرىۋان ئانىسىنى نىشانغا ئىلىپ، پەيتنى كۆتۈپ، تۆگىلەر توپىنىڭ ئىچىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى. نامان ئانا بولسا ئەنسىزلىك ئىچىدە ئوغلىنى ئىزدەۋاتقان ئىدى. ئانا ئاخىرى ئۆز ئوغلىنى كۆردى، ئوغلىنىڭ كۆزلىرىگە قۇياشنىڭ نۇرلىرى چۈشۈپ تۇراتتى، بۇ سەۋەپتىن توغرا نىشانغا ئىلىش ئۈچۈن، ياخشى بىر پۇرسەتنى كۈتۈپ تۇراتتى.

ئانا ئۆز ئوغلىغا ۋارقىردى: "جولامان، سەن ئوغلۇم سەن! ئوغلۇم، ئاتىڭ جولامان، سەن نايمان سەن! مەن ئاناڭ!! جولامان ئوغلۇم!" مانا مۇشۇ پەيتتە ئوغلۇنىڭ ئۆزىنى توپ-توغرا نىشانغا ئىلىۋاتقانلىغىنى ئىنىق كۆردى، ئوغلى بار كۈچى بىلەن كېرەچنى تارتىپ تۇراتتى:" توختا! ئاتما!" پەقەت مۇشۇنىلا دىيەلىدىدە، ئوق كىلىپ ئاننىڭ يۇرىكىگە گاچ قىلىپ سانجىلدى. نايمان ئانا ئوقنىڭ زەربىسىدىن تۆگىنىڭ ئۇستىدىن يەرگە يېقىلدى، بىشىدىكى ئاق رومال ئاستا لەيلەپ ھاۋا كۆتۈرۈلۈپ ئاق ئاققۇغا ئايلىنىپ كەتتى. بۇ ئاق ئاققۇ كۆكتە تۇرۇپ، نايمان ئاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى قىتىم ئاغزىدىن ئىتىشقا ئۆلگۈرەلمىگەن سۆزلىرىنى تەكرارلىدى:" ئىسمىڭنى خاتىرلا! كىم ئىكەنلىگىڭنى خاتىرلا! داداڭنىڭ ئىتى دۆنەنباي! دۆنەنباي! دۆنەنباي!..." مانا بۇگۈنكى دۆنەنباي قۇشى شۇ زامانلاردىكى رىۋايەتلەردىن قالغان ئىمىش. بۇ سان-ئۆزەك چۆلىدىكى ئاشۇ ئۆز ئوغلىنى قۇلۇقتىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا، ئۆز ئوغلى تەرىپىدىن شېيىت قىلىنغان ،نايمان ئاننىڭ مۇبارەك تىنى ياتارمىش. نايمان ئانا مىڭەن تۆگە ئاقمايانىنىڭ نەسلىدىن بۇگۈنكى ئاق تۆگىلەر كەلگەن ئىمىش.

ئاپتور چىڭغىز ئايتماتوۋ نايمان ئانا رىۋايىتى ئارقىلىق "ئىنسانلارنى مانكۇرت بولۇشتىن قۇتۇلدۇرايلى!" دىگەن ئۇلۇۋار بىر مەخسەتنى ئوتتۇرغا قويىدۇ ۋە مانكۇرتلۇقنىڭ نىمە ئىكەنلىگىگە جاۋاپ بىرىدۇ.

يەدىگەي ئۆز يىقىنىنى نايمانلار مازارلىغى ئەتراپىغا مۇسۇلمانلار ئۇسۇلى بويىچە ئاۋايلاپ كۆمۈپ، ئۆزى ۋاپات بولغاندىن كىيىن ئۆزىنى مانا مۇشۇ يەرگە كۆمۈشنى ئەتراپىدىكىلەرگە نەسىھەت قىلىدۇ. ۋە بۇنداق ئويلايدۇ: "ئەگەر ئىنسانلار ئۆلگەندىن كىيىن، روھى باشقا بىر جانلىقنىڭ بەدىنىگە كىرىدىغان بولسا، مەن بىر چۇمۇلە بولۇشنىڭ ئورنىغا، ئاق قۇيرۇقلۇق كۆكۈيۈن بولۇشنى ئويلايمەن، ئۇ ۋاقىتتا ئاشۇ ئۇستىمىزدە پەرۋاز قىلىۋاتقان كۆكۈيۈندەك، تا ئەڭ يۇقارلارغىچە ئۇچۇپ، بۇ ۋەتەننىڭ تۇپراقلىرىنى قانغىچە كۆرىمەن، كۆزلەرىمنى پۈتۈن ئانا ۋەتەننىڭ زىمىنىنىڭ ئۇستىدىن ھېچ ئايرىمايمەن.مانا بۇ مىنىڭ ئارزۇيۇم " دەيدۇ. يەنە ئۇ مۇنداق دەيدۇ :"بەدىنىم بولسا چىرىپ، قۇرۇپ تۇپراققا ئارلىشىپ كىتىدۇ، چۈنكى بىز تۇپراقتىن كەلگەن، ئاخىردا يەنە تۇپراققا ئارلىشىپ كىتىمىز".

يازغۇچى چېڭغىز ئايتماتوۋ ئۆز رومانىدا مۇنداق خىتاپ قىلىدۇ :" يەر يۇزىدە بىر كۈن كىلىدۇ، ھەقىقەت ئۆز يىرىنى تاپىدۇ. ھېچكىمنىڭ قىلغان ئەسكىلىگى جازاسىز قالمايدۇ. ھەق ۋە ئادالەت بار ۋە بۇ دۇنيا يوق بولۇپ كەتكەن گە قەدەر بۇ چوقۇم شۇنداق بولىدۇ".

مەن داۋاملىق يەر يۇزىدە ئەسكىلىكلەرنىڭ، ئېغىر ھەقسىزلىكلەرنىڭ داۋاملىق سىر بولۇپ قالمايدىغانلىغىنى، ئادالەتنىڭ ، ھەقىقەتنىڭ يوق بولۇپ كەتمەيدىغانلىغىنى ئويلىسام راھاتلىنىپ قالىمەن ۋە بۇ ھايتاتتا خوشال ياشاشقا مەدەت بولىدۇ.

بەزىدە ھەقىقەت ۋە ئادالەتنىڭ غالىپ كىلىشى ئۈچۈن ئۇزۇن ۋاقىت كىتىدۇ. شۇبھىسسىكى ھەقىقەتنىڭ قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقىشى ئۈچۈن جاپالىق بىر جەرياننى بېسىپ ئۆتۈشكە، سەبرە قىلىشقا توغرا كىلىدۇ.

كۈچ پەقەتلا ئادالەت بىلەن توغرۇلۇقتىن كىلىدۇ ۋە ئىنسانلارنى نەتىجىگە ئىرىشتۇرىدۇ. چۈنكى ئادالەت كۈچلۈكلەر بىلەن بىرگە بولماستىن بەلكى توغرا ھەققانى يولدا ئاڭلىنىلار بىلەن بىرگىدۇر.

28.03.201[illegible]، گېرمانىيە

مەنبە: باغداش تورى